

پاپ با آیت‌الله ملاقات می‌کند

به قلم مهدی خلجی (/fa/experts/mhdy-khljy-0/)

۶ مارس ۲۰۲۱

همچنین دست‌یافتنی به

/ (English (/policy-analysis/pope-meets-ayatollah

(ar/policy-analysis/albaba-yltqy-ayt-allh/)

درباره نویسنده

مهدی خلجی (/fa/experts/mhdy-khljy-0/)

مهدی خلجی عضو ارشد و هموند پژوهشی خانواده لیبیتسکی در انستیتو واشنگتن پژوهشگر تشیع فلسفه و کارشناس سیاست ایران

تحلیل کوتاه

ارتباط واتیکان با عراق با هدف کاهش خشونت دینی ستودنی است اما مقامات غربی در مورد دستور همکاری با رهبران دینی شیعه در کوتاه‌مدت باید واقع‌گرا باشند

پاپ فرانسیس در بخشی از سفر خود از ۵ تا ۸ مارس به شهر مقدس نجف خواهد رفت تا با آیت‌الله علی سیستانی یکی از برجسته‌ترین رهبران مسلمان شیعه ملاقات کند. نا به گفته کاردینال لئوناردو ساندرو هدف این سفر «تسلی و تشویق» همه کسانی است که زیر امواج ایشغال جنگ داخلی خشونت‌های فرقه‌ای تروریسم و بی‌ثباتی در عراق رنج کشیده‌اند نه فقط اکثریت مسلمان که همچنین کاتولیک‌ها و دیگر اقلیت‌های دینی. ساندرو اشاره کرد که جامعه مسیحی عراق چنان مورد حمله و آزار گرفته که جمعیت آن از یک و نیم میلیون نفر در سال ۲۰۰۳ به کمتر از سصد هزار نفر در حال حاضر کاهش یافته است.

آیت‌الله سیستانی نامزدی بالقوه نویدبخش برای جلب کمک در این مورد و دیگر مسائل بین‌الدینی است. او به خاطر نقش عمده سازنده در مدیریت بحران عراق در دوران بعد از خلع قدرت صدام حسین در سطح بین‌المللی شناخته شده و به خاطر امتناع از پذیرش سمت اجرایی مدیریت یا سیاسی در تمام این مدت از احترام گسترده‌ی برخوردار است. تقابلی آشکار با علی خامنه‌ای رهبر ایران و سلف او که قدرت مطلق را در ایران قبضه کرده‌اند. بیانات عمومی سیستانی عمده‌ی حامی صلح بین شیعه و سنی بوده خواستار آشتی میان قبیله‌ای و قومی شده و پیش‌پس قانون اساسی جدید و تصویب آن را از طریق رفراندوم تسهیل کرده است و همه این‌ها در میان ناآرامی‌های عمده سیاسی.

پاپ در جهان اسلام

این اولین باری نیست که پاپ فرانسیس به کشوری با اکثریت مسلمان سفر می‌کند. او از ابتدای دوره تصدی خود به روابط و گفتگوی بین‌الدینی توجه چشمگیری نشان داده و به کشورهای مختلف از جمله ترکیه در سال ۲۰۱۴ آذربایجان در سال ۲۰۱۶ و مراکش و امارات متحده عربی در سال ۲۰۱۹ سفر کرده است.

اما این اولین سفر او به عراق است که در بردارنده چهار شهر مقدس شیعه و حوزه علمیه تاریخیاً با اهمیت نجف است. این همچنین اولین ملاقات به طور کلی بین پاپ و یک مرجع تقلید شیعه است.

به گفته کاردینال لوئیس رافائل ساکو کشیش متولد عراق و رهبر کلیسای کاتولیک کلدانی که در سازمان‌دهی این سفر طی دو سال

گذشته نقش موثری داشته- پاپ و سیستانی بیانیه مشترکی علیه «قمه کسانی که به حیات حمله می‌کنند» صادر خواهند کرد. اما او نمی‌تواند تایید کند که تا چه حد ممکن است «آن دو همان‌طور که کاردینال آرزو دارد سندی در باب اخوت انسانی امضا کنند». کاردینال ساندرو به پیشینه ای که ممکن است الگو قرار گیرد اشاره کرد: «سند اخوت انسانی» که در فوریه ۲۰۱۹ در ابوظبی پاپ و شیخ احمد الطیب امضا کردند شیخ امام اعظم الازهر است که شخصی بسیار محترم در مذهب اهل تسنن به شمار می‌رود. بنا به گفته یک گزارشگر واتیکان ساندرو همچنین این سفر را «در ادامهٔ رزوی پاپ ژان پل دوم توصیف کرد که دوست داشت برای جشن سال نو ۲۰۰۰ به اور وطن ابراهیم که در یهودیت مسیحیت و اسلام پدر ادیان توحیدی دانسته می‌شود سفر کند اما نتوانست.»

رهبران شیعه و روابط بین‌الادیانی

برخلاف پاپ که اغلب پیشوای اصلی جوامع کاتولیک جهان دانسته می‌شود هیچ یک از آیت‌الله‌ها نمی‌توانند ادعای رهبری انحصاری بر مسلمانان شیعه داشته باشند. این اقتدار تکرگرا و آمیخته شدن امور معنوی و سیاسی در ایران بعد از انقلاب توانایی مراجع را برای اعمال دیپلماسی دینی متحد که مستقل از مرزهای ملی باشد محدود کرده است. در نتیجه روابط واتیکان و رهبران شیعه تحت کنترل دولت‌های مسلمان قرار دارد و نه حوزه‌های علمی. رژیم ایران [تاکنون] به شکلی نظام‌مند مانع تلاش‌های صادقانه برای ایجاد پیوند بین مذهب شیعه این کشور با ادیان دیگر شده است.

عوامل فلسفی و الهیاتی هم می‌تواند موانع اساسی برای گفتگوی وسیع‌تر اسلامی و نزدیکی با مسیحیت و دیگر ادیان به شمار آید. این عوامل امضای یک اعلامیه اخوت را در نجف نامحتمل‌تر می‌کند.

اول از همه عمده مذاهب اسلامی مسیحیت کنونی را نسخه‌ای غیرمؤثق از دین اولیه می‌دانند که به دست آباء کلیسا تحریف شده است. مثلاً [مذاهب اسلامی] عیسی را رسول خدا می‌انند نه تجسد خداوند و پسر او. به طور خلاصه برای اسلام رسمی مسیحیت امروز کفر است و بس. به دلیل چنین نگرش‌هایی است که مسیحیان نمی‌توانند وارد مسجد شوند یا از مکه دیدن کنند. فتوای متعدد شیعی و قوانین جمهوری اسلامی هم تأکید می‌کنند که مجازات تغییر دین از اسلام به مسیحیت (یا هر دین دیگری) مرگ است.

دوم آن‌که برخلاف غرب که در آن دست‌کم از قرن هجدهم روابط بین‌الادیانی و رواداری مذهبی موضوع تاملات فلسفی و الهیاتی بوده در حوزه‌های علمی شیعه تقریباً چنین مباحثی وجود ندارد. در عمل این فقدان مبانی فکری برای گفتگوی بین‌الادیانی اشتیاق عمل برای ابتکارات مهم در این جهت را از بین برده است. در دنیای مسیحیت این مبانی فکری در مناصب و دستگاه‌های دینی از جمله واتیکان نهادینه شده است. ما در دنیای شیعه هیچ مرجع تقلیدی دفتر ویژه‌ای برای رسیدگی به این مسئله تاسیس نکرده یا نماینده‌ای به واتیکان نفرستاده است.

سوم آن‌که مراجع تقلید عادت ندارند مثل پاپ تعقیب و آزار پیروان ادیان دیگر را علناً تقبیح کنند. مثلاً در سال ۲۰۱۷ پاپ فرانسیس همدردی خود را با مردم روهینگیا که اکثریتشان مسلمان و تحت سرکوب نظامی در میانمار بودند اعلام کرد و گفت: «روهینگیا امروز تجلی حضور خداوند است.» ما مقامات شیعه به ندرت به خشونت علیه غیرمسلمانان واکنش نشان داده‌اند چه در خاورمیانه یا هر نقطه دیگر جهان.

سابقه تقریب بین المذاهب شیعه و سنی هم به ندرت متمرکز بوده است. از جنگ جهانی دوم مسلمانان بیشتر از غیرمسلمانان درگیر جنگ و خشونت علیه همدیگر بوده‌اند. با سنی‌ها در ایران و شیعیان در عربستان سعودی همچون شهروندان درجه دو رفتار می‌شود. اینجا هم این اختلاف ناشی از ترکیب تنش‌های سیاسی خصومت دینی و فقدان مبانی فکری برای تقریب بین مسلمانان است.

چه کسی از این ملاقات نگران است

جمهوری اسلامی ایران که در آن مسیحیان یهودیان و دیگر ادیان با تبعیض قانونی نظام‌مند و جداسازی اجتماعی مواجه هستند از ملاقات پاپ فرانسیس با آیت‌الله سیستانی خشنود نیست. [در ایران] بلیغ علنی هر مذهبی غیر از تشیع قانوناً ممنوع است نوکیشان مسیحی اغلب زندانی یا به مرگ محکوم شده‌اند و طی چهل سال گذشته تعدادی از کشیشان به شکلی بی‌رحمانه به دست مأموران اطلاعاتی به قتل رسیده‌اند. رژیم روابط رسمی با واتیکان برقرار کرده اما این روابط را به دشواری می‌نویسند و گرم توصیف کرد.

در مورد سفر پاپ به نجف رهبران ایران به اهمیت تاریخی آن و نیز تهدیدی که متوجه اقتدارشان می‌کند واقف هستند. این ملاقات باعث خواهد شد که سیستانی به شکلی استثنایی و شاید به عنوان بزرگ‌ترین مقام شیعه در جهان و نیز نجف به عنوان مرکز دستگاه روحانیت شیعه به رسمیت شناخته شوند. با توجه به رقابت دیرینه (<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/shia-leadership-after-sistani-sudden-succession-essay-series>) بین سیستانی و خامنه‌ای (و همچنین نجف و قم) رهبران ایران احتمالاً نگران این سفر هستند. وحانیونی که در دفتر سیستانی در قم کار می‌کنند به نوبه خود احتیاط ورزیده‌اند تا از برجسته‌کردن این ملاقات به نیو ای که رژیم را تحریک کند اجتناب کنند. در واقع در رسانه‌های فارسی‌زبان دولتی رسانه‌های نیمه‌مستقل یا حتی

نتیجه‌گیری

قدرت‌های غربی باید مرتباً رهبران مسلمان را به مشارکت در گفتگوهای بین‌الدیانی و روابط دیگر تشویق کنند. اما یکی از مسائل اصلی مراجع تقلید شیعه این است که معمولاً منزوی از جامعه زندگی می‌کنند. آن‌ها به ندرت از خانه دفاتر و مساجد خود بیرون می‌روند چه برسد به این‌ها به کشورهای دیگر یا حتی شهرهای دیگر سفر کنند. آن‌ها با رسانه‌ها مصاحبه نمی‌کنند و معمولاً در انظار عمومی ظاهر نمی‌شوند. همین امر تا حدی دلیل سکوت معمول آن‌ها در برابر فجایع انسانی در نقاط دیگر دنیا و خشونت در کشورشان را روشن می‌سازد.

بنابراین هرچند ابتکارات بین‌الدیانی ممکن است نهایتاً کمک کند که از زیر دیوارهای شیعه نقبی زده شود غرب نمی‌تواند با خوش‌بینی مفرط به نتایج کوتاه‌مدت ملاقات پاپ و سیستانی و رویدادهای مشابه امید داشته باشد. رهبران مذاهب اصلی اسلامی برای آنچه در جوامع خودشان رخ می‌دهد مسئولیت چندانی به عهده نمی‌گیرند پس نمی‌توان انتظار داشت که برای ابتکارات بین‌الدیانی ارزش زیادی قائل شوند و مخاطره سیاسی همراه با آن را بپذیرند. بنابراین در حال حاضر دولت‌های غربی که در پی همکاری ماندگار و سازنده با جهان اسلام هستند باید توجه خود را به سرمایه‌گذاری بیشتر بر متفکران دانشگاهیان و شخصیت‌های تاثیرگذار سکولار و لیبرال معطوف کنند.

❖ مهدی خلجی هموند خانواده لیبسکی در انستیتو واشنگتن است.

RECOMMENDED

BRIEF ANALYSIS

Iran Takes Next Steps on Rocket Technology

فوریه ۲۰۲۲ ۱۱

Farzin Nadimi

[\(/policy-analysis/iran-takes-next-steps-rocket-technology/\)](/policy-analysis/iran-takes-next-steps-rocket-technology/)

BRIEF ANALYSIS

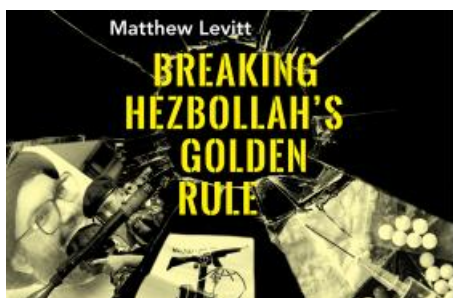
Saudi Arabia Adjusts Its History, Diminishing the Role of Wahhabism

فوریه ۲۰۲۲ ۱۱

Simon Henderson

(/policy-analysis/saudi-arabia-adjusts-its-history-diminishing-role-wahhabism)

ARTICLES & TESTIMONY

Podcast: Breaking Hezbollah's Golden Rule

فوریہ ۲۰۲۲

Matthew Levitt

(/policy-analysis/podcast-breaking-hezbollahs-golden-rule)

TOPICS

(/policy-analysis/dmkasy-w-aslah/) دمکراسی و اصلاح

(/policy-analysis/rb-w-aslam-syasy/) عرب و اسلام سیاسی

REGIONS & COUNTRIES

(/policy-analysis/raq/) عراق

(/policy-analysis/ayran/) ایران